

TÜRKİYE'DE KESME ÇİÇEK ÜRETİM VE İHRACAT YAPISI*

Yavuz TAŞCIOĞLU
Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü 07070 Antalya

Cengiz SAYIN

Özet

Kesme çiçek yetiştiriciliği, dünyada yeni olmasına karşın sürekli büyüyen bir faaliyettir. Dünya kesme çiçek üretim ve ihracatında Hollanda ve Kolombiya en önemli ülkeler olup dünya pazarının yarısından fazlasına sahiptir. Türkiye'de ise kesme çiçek üretimi ve ihracatı henüz gelişme aşamasındadır. Özellikle Antalya ili Türkiye kesme çiçek ihracatının önemli bir bölümünü gerçekleştirmektedir. Karanfil en fazla ihraç edilen kesme çiçek türüdür. Türk kesme çiçeğinin temel pazarı İngiltere'dir. Son yıllarda kuzey ülkeleri ile birlikte pazar genişlemeye başlamıştır. Türkiye'de doğrudan kesme çiçek üretiminin geliştirilmesine yönelik bir destekleme programı uygulanmamaktadır. Ancak 2001 yılından sonra uygulanmaya başlayan ihracata yönelik devlet yardımları ile tarım ürünleri ihracatına da destek sağlanmış ve bu kapsamda kesme çiçek ihraç eden firmalar ve üreticiler de bu teşvik amaçlı uygulamadan yararlanmaya başlamıştır. Çalışmada, dünyadaki gelişmeler ışığında Türkiye'nin kesme çiçek üretimi ve ticareti ile izlenen politikalar ve sözleşmeli yetiştiricilik modeli incelenmiştir. Araştırma kapsamındaki firmalar, "tarımsal ürünlere yönelik ihracat iadesi yardımları" kapsamında üreticilerle sözleşmeli yetiştiricilik yapmaktadırlar. İade kapsamında sözleşmeli yetiştiricilik yapan kesme çiçek üreticilerinin %85.3'ü ihracatçı firmalar ile yaptıkları yazılı sözleşmeden memnun olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca firmalar, üreticilerin de ihracata yönelik devlet yardımlarından yararlandırılmasının üretimi teşvik edeceği ve kaliteli ürün elde edilmesine de katkı sağlayacağı düşüncesindedirler. Bu duruma göre sözleşmeli yetiştiricilik modeli ve ihracat iade yardımlarının sektörün gelişmesine olumlu katkı yaptığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Kesme Çiçek Ticareti, Antalya, Sözleşmeli Yetiştiricilik, İhracat İade Yardımları.

The Structure of Cut Flower Production and Export in Turkey

Abstract

Despite the cut flower growing is a new sector, it is one of the continual enlarging sector in the world. The Netherlands and Colombia are the most significant countries in the worldwide cut flower export and import that they have more than the half of world market share. Cut flower production and export activities are newly developing in Turkey. Especially, big proportion of the cut flower export has realized in Antalya province in Turkey. Carnation is the most exported one among cut flower varieties. Target market is England for Turkish cut flower sector. In recent years, market has expanded with in the Nordic Countries. There is not any direct subsidy program applied for cut flower export development. However, after the year 2001 agricultural products exports are began to implemented by government export intencive program and in this context cut flower exporter firms and growers benefited from these programs. In this study, Turkish cut flower production, export and policies regarding with them and contractual growing production model are investigated by the world wide developments. Firms are making contractual agreement with the producers in the context of "incentive subsidy program for refund payment". The percentage %85.3 of producers is satisfied with making contractual agreement in the scope of refund payment for exporter firms. Beside this, firms are supposed to be encourage production and contribute high quality production with the government subsidies. Therefore, it can be concluded that contractual growing model and refund export payment may contribute positively development of the sector.

Keywords: Cut flower trade, Antalya, contract growing, export intensive program

1.Giriş

Kesme çiçek üretim faaliyeti, süs bitkileri üretim faaliyetinin alt dallarından birisi olup üretim hacmi ve ekonomik değer olarak büyük öneme sahiptir. Kesme çiçek yetiştiriciliği, dünyada 20. yy başında önem kazanmaya başlamış ve birçok ülkede önemli bir ticari faaliyet alanı olmuştur. Kesme çiçek yetiştiriciliği, gelişmiş ülkelerde teknoloji ve sermaye olanakları ile

büyüme gösterirken; gelişmekte olan ülkelerde iklim, ucuz işçilik gibi avantajların kullanılmasıyla gelişme göstermiştir.

Türkiye'de ise ticari anlamda kesme çiçek yetiştiriciliği ilk olarak 1940'lı yıllarda İstanbul ve çevresinde başlamış, daha sonra diğer bölgelere de yayılmıştır. Bu yetiştiricilik türü, hem ekolojiye uygunluğu hem de sebze üretimine önemli ölçüde

*: Bu çalışma "Antalya İlinde İhracata Yönelik Kesme Çiçek Üretimi ve İhracat Yapısı" isimli yüksek lisans tez çalışmasının bir bölümünü içermekte olup Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Yönetim Birimi tarafından desteklenmiştir.

alternatif olması nedeniyle yaygınlaşmıştır.

Kesme çiçek yetiştiriciliği, gelişme sürecinde çeşitli sorunlarla da karşı karşıya kalmıştır. Bunlardan en önemlileri; pazarlama ve nakliye sistemindeki aksaklıklar, belirli türlerde üretim ile ihracatın yoğunlaşması ve gerek üreticiler gerekse ihracatçı firmalar arasında yetersiz örgütlenmedir.

Türkiye, dünya kesme çiçek ticaretinde söz sahibi birçok ülkeye göre henüz gelişme aşamasındadır. Ekonomik anlamda kesme çiçek yetiştiriciliği, küçümsenmeyecek düzeyde olmasına karşın; arzu edilen üretim miktarına ve kalite düzeyine henüz ulaşamamıştır.

Taşıdığı önem nedeniyle bu çalışmada, Türkiye’deki kesme çiçek üretim, pazarlama, örgütlenme ve ihracat yapısı incelenmiş ve bunlar Antalya ili örneği ile araştırılmıştır. Böylece, kesme çiçek üretim faaliyetinden sağlanan ekonomik değerler daha da artırılmasına dönük çabalara katkı sağlayacak sonuçlara ulaşılması amaçlanmıştır.

2. Materyal ve Metot

Araştırmada hem ikincil verilerden hem de birincil verilerden faydalanılmıştır. İkincil veriler; büyük çoğunlukla Antalya Tarım İl Müdürlüğü, Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM), İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Antalya İhracatçıları Birliği (AİB) ve Flower Council olmak üzere çeşitli kaynaklardan elde edilmiştir. Araştırmada kullanılan birincil veriler ise; Türkiye ve dünyadaki genel gelişmeleri daha sağlıklı değerlendirmek amacı ile özet bulgular şeklinde araştırmaya dahil edilmiştir. Birincil verilerin elde edilmesinde, ihracatçı firmalar ve bunlarla yeni sisteme göre sözleşmeli yetiştiricilik yapan kesme çiçek üreticileri ile yüz yüze yapılan anketlerden yararlanılmıştır.

Türkiye’de kesme çiçek ihracatı yapan 123 adet firma vardır. Bunların 70’i (%55.5) Antalya ilinde olup Türkiye kesme çiçek ihracatının %80’ini gerçekleştirmektedir. Bu nedenle 70 ihracatçı firma araştırmanın ana kitlesini oluşturmuş ve bu firmalardan faaliyetine devam eden 65 firma ile yüz yüze

görüşme yoluyla anket yapılmıştır.

Araştırmanın ikinci aşamasında, yeni uygulamaya göre, ihracatçı firmalarla ihracatta iade yardımları kapsamında sözleşmeli yetiştiricilik yapan toplam 68 üreticinin tamamı ile yüz yüze görüşme yoluyla anket yapılmıştır. Eski uygulama kapsamında, sadece ihracatçı firmaya verilen iade yardımları, yeni uygulamayla birlikte AİB Genel Sekreterliği kontrolünde hem ihracatçı firmalara hem de bunlarla sözleşme yapan üreticilere verilmektedir.

3. Araştırma Bulguları

3.1. Genel Bulgular

Ticari anlamda kesme çiçek yetiştiriciliği, teknolojik alandaki gelişmelerle birlikte, gelişmiş ülkelerde (Hollanda, Japonya vb.) hızlı bir büyüme göstermiştir. Gelişmiş ülkelerde görülen bu büyümeye, diğer ülkeler de katkı sağlamış, böylece kesme çiçek üretimi ve ticareti günümüzdeki halini almıştır.

Kesme çiçek yetiştiriciliği, özellikleri nedeniyle diğer tarımsal faaliyetlerde olduğu gibi işçiliğin yoğun olarak kullanıldığı bir tarımsal üretim biçimidir. Bununla birlikte kesme çiçek faaliyeti, özellikle kırsal kesimdeki kadınlar için önemli bir iş alanı olmaktadır (DPT, 2000). Kesme çiçek üretimi, ekonomiye ve istihdama yapmış olduğu katkı yanında diğer sanayi kollarına da talep yaratmaktadır.

Ayrıca kesme çiçek faaliyeti, diğer tarımsal faaliyetlerden farklı olarak, üretiminden ihracatına kadar bir bütün olup üretim ile ihracat iç içedir.

3.1.1. Kesme Çiçek Üretimindeki Gelişmeler

3.1.1.1. Dünyadaki Durum

Dünyada 90’den fazla ülkede kesme çiçek üretimi yapıldığı bilinmektedir (Anonim, 2003-b). Dünyada kesme çiçek üretiminde ve tüketiminde son yıllarda önemli değişiklikler olmuştur.

Dünyada kesme çiçek üretiminde ve ticaretinde lider konumda bulunan ülkeler; Kolombiya, Kenya, İsrail, İtalya ve Hollanda

iken son yıllarda Ekvator ve Zimbabve de kesme çiçek üretiminde büyük atılımlarda bulunmuştur (Pertwee, 1998).

ABD’de de süs bitkileri üretimi, ülke ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Süs bitkileri kapsamında yer alan kesme çiçekler, saksılı bitkiler ve dış mekan süs bitkilerinin toptan satış değeri, 1989 yılında 2,8 milyar \$’dan (Barrett and Neil, 1991) 1996 yılında 11 milyar \$’a yükselmiştir (Groot, 1998).

3.1.1.2. Türkiye’deki Durum

Türkiye’nin uygun ekolojik koşulları, farklı çiçek türlerinin yetişmesine olanak sağlamaktadır (Korut, 1990).

Türkiye kesme çiçek üretim alanında görülen gelişmeler Çizelge 1’de verilmiştir. Türkiye kesme çiçek üretim alanı 1999 yılında 15.280,4 dekar iken 2003 yılında 11.456,6 dekar olmuştur. Kesme çiçek üretim alanlarının özellikle 2000 yılında azalmasının başlıca nedeni üretimin bir önceki yıl yoğun olarak yapılmasıdır. Bu durum piyasada arz fazlalığına neden olmuş bunun sonucu olarak da üreticiler diğer tarımsal faaliyet kollarına geçiş yapmıştır.

Türkiye’de kesme çiçek üretimi genellikle plastik serada yapılmaktadır.

Bunun başlıca nedeni bu tip üretimin diğer üretimlere göre daha ekonomik ve yetiştirilen türlerin isteklerine daha uygun olmasıdır.

Türkiye’de kesme çiçek üretimi; iklim özellikleri, üretim teknolojisi ve satış özellikleri yönünden iç ve dış pazara yönelik üretim olmak üzere iki grupta incelenmektedir. İç pazara yönelik üretim Ege ve Marmara Bölgesi’nde dış pazara yönelik üretim ise Akdeniz Bölgesi’nde yoğunlaşmaktadır (Özkan ve Karagüzel, 1997).

Türkiye kesme çiçek üretimi üç coğrafi bölgede yoğunlaşmış olup Ege Bölgesi (%36.5) en önemli üretici bölge konumundadır. Bunu %34.9’luk pay ile Akdeniz ve %28.2 ile Marmara Bölgesi izlemektedir (Çizelge 2).

Türkiye’de yaklaşık 20 ilde süs bitkileri üretimi yapılmaktadır. 2003 yılı toplam kesme çiçek üretimi alanının %35.6’sı İzmir, %29.5’i Antalya ve %15.2’si Yalova ilinde bulunmaktadır (Anonim, 2003-a).

Türkiye genelinde en fazla karanfil, glayöl, gül ve nergis üretilmektedir. Bunların toplam kesme çiçek üretim alanından aldığı paylar sırasıyla %52, %17, %10 ve %8’dir (İGEME, 2003).

Türkiye’de kesme çiçek üretim ve

Çizelge 1. Yıllar İtibariyle Türkiye Kesme Çiçek Üretim Alanları ve Üretim Şekli.

Üretim Şekli	1999		2000		2003	
	Alan (Dekar)	Pay (%)	Alan (Dekar)	Pay (%)	Alan (Dekar)	Pay (%)
Cam	382,8	2.4	395,6	4.8	622,9	5.8
Plastik	9.487,8	62.1	5.270,0	64.0	7.033,1	61.4
Açık	5.429,7	35.5	2.566,8	31.2	3.800,6	32.8
Toplam	15.280,3	100.0	8.232,4	100.0	11.456,6	100.0

Kaynak: Anonim 2003-a.

Çizelge 2. Kesme Çiçek Üretim Alanlarının Yıllara Göre Bölgesel Dağılımı.

Bölgeler	1993		2000		2003	
	Alan (Dekar)	Pay (%)	Alan (Dekar)	Pay (%)	Alan (Dekar)	Pay (%)
Ege	2516,9	37.6	3222,4	39.1	4.186,1	36.5
Akdeniz	1706,9	25.5	2660,4	32.3	3.997,8	34.9
Marmara	2403,1	35.9	2264,1	27.5	3.226,1	28.2
Diğer	67,0	1.0	85,5	1.1	46,6	0.4
Toplam	6693,9	100.0	8232,4	100.0	11.456,6	100.0

Kaynak: Anonim 2003-a.

pazarlaması, iç ve dış pazara yönelik örgütlenme olmak üzere iki yapıda incelenebilir. İç pazara yönelik örgütlenmede, kooperatifler önemli bir yer almakta ve kesme çiçek üreticileri, ürünlerinin büyük bir kısmını kooperatifler aracılığıyla pazara sunmaktadır.

Kesme çiçek pazarlama ağı gelişmiş olan Hollanda’da da kooperatif örgütlenmesi yaygındır. Üreticiler ürünlerini kooperatiflere ait mezatlarda satmak zorundadır (Sayın ve Sayın, 2004)

Dış pazara yönelik örgütlenmede ise Antalya ilinde faaliyet gösteren Antalya Kesme Çiçek İhracatçıları Birliği öne çıkmaktadır. Birlik ihracat yapan firmaların oluşturduğu bir organizasyon olup bu alanda etkin politikaların oluşturulmasında önemli görevler üstlenmektedir (DPT, 2000).

Türkiye’de, ticari anlamda sürdürülen kesme çiçek üretimi, başladığı yıllardan itibaren çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bunlar çoğunlukla üretimden ve pazarlamadan kaynaklanan sorunlardır.

Üretimde karşılaşılan başlıca sorunlar:

◆ Kesme çiçek üretiminde üretim materyalinin dışa bağımlı olması kesme çiçek üretim maliyetini artırıcı bir etkiye bulunmaktadır. Özkan ve ark. tarafından yapılan bir çalışmada, Antalya’da kesme çiçek üretimi ve dış satımı yapan firmaların toplam üretim masrafları içinde üretim materyallerinin payı %30’la ikinci sırada yer aldığı belirtilmiştir. Aynı çalışmada, bitkisel üretim materyali masrafının, toplam masraflar içindeki payı; sprey karanfilde %33.4, gülde %29.3, glayölde %42.9 olarak belirlenmiştir (Özkan ve Karagüzel, 1997).

◆ Kesme çiçek üretiminde tek bir türe bağlı kalınması ve ihracatta çeşitlenmeye gidilememesi diğer bir sorundur.

◆ Üretimde kullanılan teknoloji yetersiz düzeyde, yeterli olan işletmelerde ise deneyim ve alt yapı eksikliği bulunmaktadır. Dış satıma yönelik üretim yapan işletmelerde, yöneticilerin deneyim yetersizliği ve teknik eleman eksikliği dikkati çeken noksanlıklar arasındadır.

Pazarlama sorunlarından başlıcaları ise aşağıda sıralanmıştır:

◆ İhracat, tek pazar ve tek türe bağımlıdır.
◆ Üretim alanlarının ve üretim miktarının yıllar itibarıyla artmasına karşın kesme çiçek

ihracatının yapıldığı ülkelerin sayısı sabit kalmakta ve yeni pazarlara girilememektedir.

◆ Kesme çiçek taşıma masraflarının çok yüksek olması diğer bir sorundur. Taşıma masrafının yüksek olması kesme çiçek ihracatında Türkiye’nin rakip ülkelere karşı dezavantajlı konumda olmasına yol açmaktadır.

◆ Hasattan sonra, ürünlerin standardizasyon, sınıflandırma ve ambalajlama kriterlerine yeterli titizlik gösterilmemektedir.

3.1.1.3. Antalya İlinde Kesme Çiçek Üretimi

Antalya ilinin toplam yüzölçümü yaklaşık 20,5 milyon dekar’dır. Bu alanın ancak %20.2’si (4,2 milyon da) tarım alanı olarak değerlendirilebilmektedir (Anonim, 2000-a). Süs bitkileri üretim alanı, toplam tarım alanının %0.1’ini oluşturmaktadır. Süs bitkileri alanının toplam tarım alanı içinde az yer almasına karşın, gerek il ekonomisine gerekse ülke ekonomisine sağlamış olduğu katkılar önemlidir. Nitekim Antalya Tarım İl Müdürlüğü kayıtlarına göre Antalya’da 1999-2000 yılı içinde kesme çiçekten elde edilen tarımsal üretim değeri yaklaşık 27,5 trilyon TL’dir. Kesme çiçek türü olarak karanfil, toplam kesme çiçek tarımsal üretim değeri içinde %65.2 ile ilk sırada yer almaktadır (Anonim, 2000-a).

Antalya, Türkiye’de, ihracata yönelik kesme çiçek üretiminin merkezi konumundadır. Antalya ilinde kesme çiçek üretim alanları ve yetiştiricilik ortamı Çizelge 3’de verilmiştir. Antalya Tarım İl Müdürlüğü kayıtlarına göre, kesme çiçek üretiminin tamamına yakını örtüaltında ve plastik seralarda (%92.6) gerçekleştirilmektedir.

2003 yılında Türkiye kesme çiçek üretim alanının %40.4’ünü karanfil kaplarken bunu gerbera (%14.5) ve gül (%12.5) izlemektedir. Buna karşın 2003-2004 üretim döneminde, Antalya ilinde karanfilin toplam kesme çiçek üretim alanındaki payı %70.2’dir.

Antalya ilinde tarım işletmeleri genelde küçüktür. İşletme büyüklükleri ile ilgili olarak 1997 yılında yapılan bir

Çizelge 3. Antalya’da Yıllara Göre Kesme Çiçek Üretim Alanı (dekar) ve Üretim Şekilleri.

Üretim Şekli	Yıllar					
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Örtüaltı	2792,0	2476,5	2606,7	2.837,7	3346,2	4.060,3
Açık Alan	12,0	38,7	36,2	20,9	26,4	39,0
Toplam	2804,0	2515,2	2642,9	2858,0	3372,6	4.099,3

Kaynak: Anonim 2003-a.

çalışmada, Antalya’da ihracata yönelik kesme çiçek üreten işletmelerin ortalama büyüklüğü 55,2 da olarak hesaplanmıştır (Özkan ve Karagözel, 1999).

3.1.2. Kesme Çiçek Tüketiminde Gelişmeler

3.1.2.1. Dünyadaki Gelişmeler

Dünya kesme çiçek üretiminin yaklaşık yarısı Batı Avrupa ülkelerinde tüketilmektedir. 1995 yılında Avrupa’nın toplam kesme çiçek tüketimi 14 milyar \$’ı bulmuştur. Almanya 4,2 milyar \$’lık çiçek tüketimi ile ilk sırada yer almakta ve bu ülkeyi İtalya ve Fransa izlemektedir. Dünyanın en önemli kesme çiçek tüketicisi ülkelerinden birisi de Japonya’dır. Ülkenin yıllık kesme çiçek tüketim değeri yaklaşık 5 milyar \$’dır (Groot, 1998).

İsviçre, kişi başına yıllık kesme çiçek tüketimi (133 \$) dünyada en fazla olan ülkedir. İsviçre’yi Norveç, Finlandiya ve Avusturya izlemektedir. AB üyesi ülkeler, kesme çiçek tüketimi bakımından önemli hedef pazarlar olarak dikkat çekmektedir. Ancak AB’ne yapılacak ticarette, AB Ortak Piyasa Düzenlemesi Kuralları’nı kapsayan EEC 316/68 No’lu tüzükte belirtilen ürün kalite standartlarına uyulması gerekmektedir (Sayın ve Sayın, 2004).

3.1.2.2. Türkiye’de Durum

Türkiye’de iç pazara yönelik kesme çiçek üretimindeki temel sorun, kişi başına tüketimin diğer ülkelere göre son derece düşük oluşudur (DPT, 2000). Türkiye toplam kesme çiçek tüketimi 1988 yılında yaklaşık 161 milyon adet (kişi başına tüketim 3,18 \$) iken 1992 yılında yaklaşık 184 milyon adete (kişi başına tüketim 3,26 \$) ulaşmıştır (DPT, 1996).

Trakya Bölgesi’nde yapılan bir

çalışmada, kişi başına kesme çiçek tüketimi 1997 yılında 3,36 adet/kişi olarak hesaplanmıştır. Tüketim özellikle büyük şehirlerde yoğunlaşmıştır (Gürsan ve Erkal, 1998).

3.1.3. Kesme Çiçek Dış Ticaretinde Yaşanan Gelişmeler

3.1.3.1. Yapısal Gelişmeler

Dünya süs bitkileri üretim alanı 218.105 ha olarak tahmin edilmektedir. Üretim alanı bakımından Asya-Pasifik ülkeleri (133.386 ha), satış değeri bakımından ise Avrupa ülkeleri (dünya toplam süs bitkileri satış değerinin %56’sı) önde gelmektedir (İTO, 2001).

Dünya süs bitkileri üretim değeri 2000 yılında 50 milyar \$ dolayındadır. Dünya süs bitkileri ticaretinde %50,3’lük pay ile kesme çiçek ilk sıradadır (İTO, 2001). Dünya toplam süs bitkileri ihracat değeri yaklaşık 7,5 milyar \$’dır.

Güney Amerika dünyadaki en büyük çiçek ihracatçısı kıtadır. Buradan yapılan ihracatın %63,8’i Kolombiya ve %12,8’i ise Ekvator’a aittir (Groot, 1998). Dünyada ikinci önemli ihracatçı bölge Avrupa’dır. Buradaki en önemli ihracatçı ülke Hollanda olup ihracatın büyük bir kısmı okşin nedeniyle “re-export” şeklinde yapılmaktadır.

Dünyada en fazla kesme çiçek ithal eden kıta Avrupa olup yıllık ithalat 900 milyon \$’dır. Avrupa’yı 760 milyon \$’lık ithalatla Kuzey Amerika, 188 milyon \$’lık ithalat ile Japonya izlemektedir. Dünya kesme çiçek ithalatında önde gelen ülkeler; ABD, Almanya, İngiltere, Hollanda ve Fransa’dır. Dünya toplam kesme çiçek ithalatı 4 milyar \$ dolayında olup AB üyesi ülkeler en büyük paya sahiptir (Anonim, 2000-b).

AB ülkeleri dünya toplam kesme çiçek ihracatından yaklaşık %63 oranında pay almaktadır. Hollanda, dünya toplam kesme çiçek ihracatının 2000 yılında %54.4’ünü 2001 yılında ise %54.8’ini gerçekleştirmiştir. Hollanda’yı 2000 yılında %15.4, 2001 yılında %12.1 pay ile Kolombiya izlemektedir.

Hollanda’da bulunan okşinler, dünya kesme çiçek ticaretine yön vermekte ve kesme çiçek ticaret ağının temelini oluşturmaktadır. İthalatçılar tarafından okşinlere getirilen kesme çiçekler buradan toptancılara, perakendecilere ve tüketicilere dağıtılmaktadır. Üreticiler tarafından ambalajlanmış ve derecelenmiş olarak okşinlere getirilen ürünler satıştan önce kalite ve standart bakımından kontrole tabi tutulmakta ve eğer ürünler standarda uygun kalitede ise satış için hazırlanmaktadır. Daha sonra satış için okşine getirilen ürünlerin bir örneği alıcılara gösterilmekte ve böylece satış işlemi başlamaktadır (Yurdakul, 1989).

Çizelge 4. Yıllara Göre Türkiye Kesme Çiçek İhracat Miktarı ve Değeri

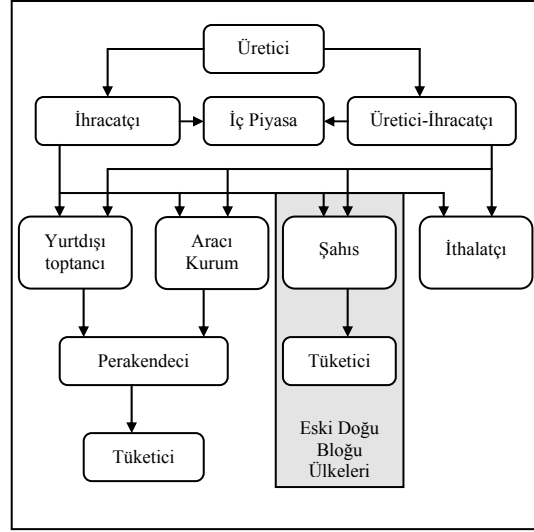
	Miktar (Adet)	Değer (\$)
1990	89.798.116	10.497.909
1995	117.632.452	10.880.425
2000	150.807.225	12.960.555
2001	181.850.225	14.886.857
2002	238.277.375	20.655.155
2003	314.491.613	29.489.981
2004	357.719.902	34.643.600

Kaynak: AİB, 2005.

Türkiye sahip olduğu potansiyele karşın, kesme çiçek dışsatımından aldığı pazar payı azdır. 1985 yılında 1 milyon \$ ile başlayan Türkiye kesme çiçek ihracatı 2004 yılında yaklaşık 35 milyon \$ düzeyine yükselmiştir (Çizelge 4).

Türkiye’nin kesme çiçek dış ticaret pazarlama ağı Şekil 1’de belirtilmiştir (Taşcıoğlu, 2003).

Yurtdışındaki toptancılara ve aracı kurumlara gönderilen kesme çiçekler buradan perakendecilere oradan da tüketicilere ulaşmaktadır. Eski doğu bloğu ülkeleri olan Rusya, Romanya, Ukrayna vb. ülkelere yapılan kesme çiçek ihracatı ise biraz farklılık göstermektedir. Söz konusu

Kaynak: Taşcıoğlu, 2003.

Şekil 1. Türkiye Kesme Çiçek Dış Ticaret Ağı.

ülkelerden kesme çiçek almak için Türkiye’ye gelenler ürünleri yetiştiricilik ortamında gördükten sonra dış satım bağlantısı yapmaktadır. Bu ülkelerdeki ticaret ağının yetersizliğinin öyle bir uygulamaya gitmede önemli etkisi bulunmaktadır.

Antalya ili, kesme çiçek ihracatında önde gelen iller arasında olup genellikle payı %80 dolayındadır (AİB, 1999). Bunun gerçekleşmesinde güçlü bir dış pazar organizasyonu nedeniyle Antalya Kesme Çiçek İhracatçıları Birliği’nin payı büyüktür.

1999 yılında kurulan Antalya Kesme Çiçek İhracatçıları Birliği, Antalya İhracatçıları Birliği’nin bünyesinde faaliyetini sürdürmektedir. Birliğe kayıtlı ve kesme çiçek ihracatı yapan 123 firma olup bunların 70’i (%55.5) Antalya ilinde bulunmaktadır.

Antalya İhracatçıları Birliğinden 2004 yılında yaklaşık 269 milyon \$’lık ihracat yapılmıştır. Kesme çiçek ihracatı toplam tarım ürünleri ihracatı içerisinde 2004 yılında %20 pay almıştır. Ayrıca Birlik 2004 yılında kesme çiçek ihracatını bir önceki yıla göre %17 oranında arttırmıştır (AİB, 2005).

Antalya Kesme Çiçek İhracatçıları Birliği 2002 yılında ise 187, 2004 yılında ise 283 milyon dal kesme çiçek ihraç etmiştir. Karanfilin 1990’lı yılların başında %90’larda olan payı sonraki yıllarda devam etmiş (İGEME, 2003) ve 2004 yılında ihraç

edilen kesme çiçeğin %91.6'sını oluşturmuştur (Çizelge 5).

Çizelge 5. Türkiye Kesme Çiçek İhracat Miktar ve Değerleri (2004).

Türler	Miktar (Dal)	Pay (%)	Değer (\$)	Pay (%)
Karanfil	268.236.376	94.5	16.882.161	91.6
Gül	564.475	0.2	72.879	0.5
Krizantem	77.613		13.493	
Glayöl	26.950		3.466	
Diğer	14.807.301	5.2	1.452.113	7.9
Toplam	283.712.715	100.0	18.424.112	100.0

Kaynak: AİB, 2005.

Ayrıca 1990'lı yıllarda başlayan ve günümüzde de devam eden "bavul ticareti" olarak isimlendirilen yolla eski doğu bloğu ülkelerine önemli miktarlarda kesme çiçek ihraç edildiği bilinmektedir. İhraç edilen bu ürünler kayıt dışında kalmakta olup bu yolla sürdürülen ihracatın değeri yılda yaklaşık 6.5 milyon \$'a ulaştığı tahmin edilmektedir (Brumfield ve ark., 1998).

Türkiye kesme çiçek ihracatında 2002 yılı verilerine göre İngiltere %50.4, Hollanda %21.7, Rusya %9.6, Japonya ve Yunanistan %7 pay almıştır (İGEME, 2003). Antalya Kesme Çiçek İhracatçıları Birliği'nin 2000-2001 yıllarında yapmış olduğu kesme çiçek ihracatının yaklaşık yarısı da İngiltere'ye yapılmıştır. Hollanda ise %20.9 pay almıştır.

İngiltere'nin Türkiye kesme çiçek ihracatı içerisinde en fazla payı almasının başlıca nedenlerinden biri; İngiltere'de kesme çiçek tüketim tercihlerinin Türkiye'de üretilen türlere uygun olması ve Türkiye şartlarında (özellikle de Antalya'da) üretimin ısı kontrolü yapılmaksızın gerçekleştirilebilen sprey karanfil yönünde yoğunlaşmış olmasıdır (Türkay, 2000).

3.1.3.2. Dış Ticaret Politikaları, İhracat Teşvikleri ve Kesme Çiçek

Dış satım ve dış alım politikaları şeklinde uygulanan tarım ürünleri dış ticaret politikaları, genel dış ticaret politikalarına ek olarak, bir takım farklı düzenlemeleri de kapsayabilmektedir (Sayın, 2003).

Bunlardan dış satım politikası araçları içerisinde, en önemli olarak ihracata yönelik

uygulanan devlet yardımları bulunmaktadır. Yardımlar, tarım ürünleri ticaretini uluslararası kurallara bağlayan Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması çerçevesinde sağlanmaktadır. Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Yardımları, Bakanlar Kurulu'nun 11.01.1995 tarihli ve 94/6401 sayılı "İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı"na dayanarak Para Kredi ve Koordinasyon Kurulu Kararı olarak uygulanmaktadır (RG, 1995). Uluslararası pazarlarda ihracatçı firmaların rekabet üstünlüğünün artırılması ve ülke üreticilerinin uluslararası pazarlardaki talebe uygun kalitede üretim yapmalarının teşvik edilmesi amacıyla, "İhracat Bağlantılı Sözleşmeli Tarımsal Üretimin Desteklenmesi Uygulaması", 26 Ocak 2001 tarih ve 242999 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2001/1 sayılı Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu Tebliği kapsamında başlatılmış olup halen bu uygulama devam etmektedir. Uygulamanın başlatıldığı yıl 234 \$/ton olan iade yardımları, 15 Mart 2005 tarih ve 25756 sayılı Resmi Gazete'de 205 \$/ton olarak belirlenmiştir. Söz konusu sistem çerçevesinde kesme çiçek, dondurulmuş veya kurutulmuş sebzeler, dondurulmuş meyve ve sebze ile meyve ve sebze işleme sanayine dayalı gıda maddelerinin, ihracat bağlantılı tarımsal üretim sözleşmesi kapsamında temin edilerek ihraç edilmeleri halinde, mevcut tebliğde yer alan ihracat iade miktarları %40 oranında artırılarak ödenmektedir (RG, 2005).

İhracata yönelik devlet yardımlarının temel amacı, KOBİ niteliğindeki firmalar başta olmak üzere, ihracatçı firmaların ihracata yönelik faaliyetlerini, gerek üretim gerekse pazarlama aşamalarında destekleyip, uluslararası pazarlamada karşılaştıkları sorunların giderilmesine yardımcı olmak ve rekabet gücü kazanmalarına olanak sağlamaktır (İGEME, 2003).

Türkiye'de doğrudan kesme çiçek üretiminin geliştirilmesine yönelik olarak uygulanmış olan destekleme programı yoktur. Ancak genel olarak küçük ve orta ölçekli işletmelere sağlanan teşvik ve desteklemelerden kesme çiçek üreticileri de yararlanmaktadır (Sayın ve ark., 2002).

Türkiye'deki kesme çiçek üretiminin

büyük çoğunluğu sözleşmeli yetiştiricilikle gerçekleştirilmektedir. Üretimin de önemli bir bölümü ihraç edilmektedir. Dolayısıyla ihracata yönelik yetiştiricilik “üretici-ihracatçı” arasındaki sözleşmelerle sağlanmaktadır. Kesme çiçekte, dış satıma yönelik devlet yardımları önceleri sadece ihracatçılara verilirken günümüzde hem üreticiye hem de ihracatçıya verilmesini öngören yeni bir uygulamaya gidilmiştir. Bu uygulama kapsamında, ihracatçıların daha sağlıklı kayıt sistemine alınıp izlenmesi amacı da bulunmaktadır. Bunun yanında gerçek üretim miktarının belirlenmesi ve gerçek üretici-ihracatçı yapıya teşvikin yönlendirilmesi yeni düzenlemenin diğer amaçları arasındadır (Sayın ve ark., 2002).

3.1.4. Sözleşmeli Yetiştiricilik Uygulaması

3.1.4.1. Tarımda Sözleşmeli Yetiştiriciliğe Genel Bakış

Dünyada, geniş bir uygulama alanı bulunan sözleşmeli yetiştiricilik, gerek üretici gerekse alıcı kurum açısından çeşitli risklere karşı avantaj sağlamaktadır (Ceylan, 1998). Sözleşmeli üretim, üreticiye ürününü satma ve pazar bulma olanağı, alıcı kuruma ise ürün sağlama olanağı yaratmaktadır.

İlk örnekleri Japonya ve ABD’de görülen sözleşmeli yetiştiricilik, günümüzde şekerpancarı, şeker kamışı, sanayi domatesi, pamuk, şeftali gibi çeşitli bitkisel ürünler yanında (Rusten ve Key, 1996), besi hayvancılığı, et tavukçuluğu ve süt sığırcılığı gibi hayvancılık üretim faaliyetinde de yaygın olarak uygulanmaktadır (Tan, 2003).

Gelişmekte olan ülkelerde sözleşmeli tarım, tarımın ve gıda sanayinin itici gücü olarak görülmektedir. Türkiye’de ise sözleşmeli tarım uygulamalarının başlangıcı olarak ilk şeker fabrikasının kuruluş yılı olan 1926 yılı kabul edilmektedir.

Sözleşmeli yetiştiricilik, ülkelere göre gelişim süreci değişmekle birlikte günümüzde hemen hemen her ülkede uygulama alanı bulmaktadır.

Türkiye’de ise, sözleşmeli üretim en yaygın olarak meyve-sebze işleme sanayinde ve özellikle de domates işleme sanayinde yapılmaktadır.

3.1.4.2. Kesme Çiçek Üretiminde Sözleşmeli Yetiştiricilik Uygulaması

Antalya ilinde kesme çiçek yetiştiriciliğinin gelişmesinde, yeni çeşitlerin üretim tekniklerinin çiftçiler tarafından öğrenilmesinde ve küçük işletmelerin etkin olarak üretim sürecine katılmasında sözleşmeli tarımın önemli etkisi olmuştur (Candemir, 1998).

Kesme çiçekçilikte sözleşmeli yetiştiricilik anlaşmaları sözlü ve yazılı olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. Sözlü anlaşmada; firma ile üretici arasında herhangi bir resmi kontrat bulunmamakta ve firma, sözlü anlaşmaya bağlı kalarak üreticiye nakdi ödemede bulunmaktadır. Yazılı anlaşmalar ise iki şekilde gerçekleştirilmektedir. Bunlardan birisi yeni bir uygulama olup bu yöntemde, ihracatçı firma ile üretici arasında İhracatçı Birliği denetiminde bir anlaşma yapılmakta ve her iki tarafın da uyması gereken koşullar Birlikçe oluşturulan sözleşme kapsamında belirtilmektedir. Yazılı sözleşmenin diğer şeklinde ise, Birlik denetiminden bağımsız olarak sadece üretici ve ihracatçı firma arasında imzalanan anlaşmadır.

3.2. İhracatçı Firma ve Üreticilerden Sağlanan Araştırma Bulguları

3.2.1. İhracatçı Firmalarla İlgili Bulgular

Araştırma alanındaki 65 kesme çiçek ihracatı yapan firmanın %53.8’i (35 adeti), ihracatın yanında kesme çiçek üretimi de yapmaktadır. Firmaların üretim yapmalarının başlıca nedeni, yeter miktarda ve kalitede ürünü zamanında bulamamaları ve mevcut ihracat pazarlarını kaybetmeme isteğidir.

İhracatçı firmalar, dış pazara yönelik ihracat bağlantılarını genellikle yurt dışı temsilcilikleri aracılığıyla (%35.4) yapmaktadır. Ayrıca kendi pazarlamacısıyla (%23.1) ve ihracatın yapıldığı ülkedeki ithalatçılarla (%23.1) yapılan bağlantılarla da ürün pazarlamaktadırlar.

Tarım ürünlerinin büyük bir kısmında olduğu gibi kesme çiçek de kolay bozulabilen hassas bir üründür. Bu nedenle kesme çiçek ihracatı yapan firmalar

taşımacılığa özel önem vermektedir. İhracatçı firmalar için seçilecek araç ve ürünün varacağı noktaya kadar taşımının her aşaması çok önemlidir. Firmalar, kesme çiçek taşımada ürünün gideceği pazarı ve aracı buna göre tercih etmektedir. Bu nedenle firmalar ürün taşımada ilk tercih olarak %46.2'lik bir oranla soğutmalı TIR'ı seçmektedirler. Bunu %6.1 ile kargo uçağı, %9.2 ile gemi, %30.8 ile hem soğutmalı TIR hem de kargo uçağı, %7.7 ile hem soğutmalı TIR hem de gemi tercihi izlemektedir. Firmalar, ürünlerin taşınmasında çeşitli sorunlarla karşılaşmakta olup bunlardan taşıma ücretlerinin yüksekliği (%26.5) en önemli sorun olarak görülmektedir. Firmaların kargo uçağı temininde de zorluk çekmeleri (%16.9) ve bundan dolayı ürünlerini zamanında gönderememeleri (%13.2) de diğer önemli sorunlar arasında yer almaktadır.

İhracatçı firmalar, ürünlerini yurt dışında bağlantı kurdukları çeşitli satış noktalarına göndermektedir. Firmaların büyük çoğunluğu yurtdışındaki toptancı ve komisyonculara (%61.5) satış yapmaktadır. Ayrıca doğrudan şahıslara (%26.2), kendi firmalarına ait ve yurtdışında faaliyet gösteren aracı firmalara (%10.8) ve diğer noktalara (%1.5) da satış yapmaktadır. Özellikle eski doğu bloğu ülkelerine yapılan ihracat bu ülkelerde pazarlama hizmetlerinin gelişmemiş olması nedeniyle genelde şahıslar aracılığıyla yapılmaktadır.

Araştırma kapsamındaki ihracatçı firmalar, kesme çiçekte en önemli pazar olarak Avrupa pazarını görmektedir. Son yıllarda eski doğu bloğu ülkeleri olan Rusya, Romanya, Ukrayna gibi ülkelere olan ihracat yıllar itibarıyla artış eğilimindedir.

Kesme çiçek sektörü, dünyada sürekli gelişme eğiliminde olan bir sektördür. Bu sektörde Hollanda ve Kolombiya gibi ülkeler büyük paylara sahiptir. Türkiye'de ise bu faaliyet alanı gelişme aşamasında olup diğer ülkelere göre çeşitli avantaj ve dezavantajlara sahiptir. Firmalara göre; işçiliğin ucuz olması (%41.5), iklimin yetiştiriciliğe uygun olması (% 40), hedef pazara yakınlık (%15.4) ve döviz kuru (%3.1) avantajlı olunan noktadır. Buna karşın maliyetlerin yüksekliği (%39.6), firmalar arasında bilgi akışının olmaması

(%20.8), üreticiler ile ihracatçıları arasında organizasyon yetersizliği (%18.9), ürün çeşitliliğinin az olması (%11.3) gibi etkenler Türk kesme çiçeğinin başlıca dezavantajları olarak görülmektedir.

3.2.1.1. Firmaların Üreticilerle İlişkileri

Görüşme yapılan firmaların %64.6'sı ihracata yönelik üretim yapan üreticilerle 2-3 yıl süreli alım bağlantısı yapmaktadır. Firmalar ürün aldıkları üreticilere aynı ve nakdi yardımlarda da bulunmaktadır. Bunlar genellikle üretimin devamını sağlamaya yönelik (fide, gübre, ilaç temininde senet imzalama, ambalaj malzemesi, teknik destek vb.) yardımlardır.

Türkiye'de kesme çiçek üretiminde firmalar ile üreticiler arasında uzun yıllardan beri sözleşmeli yetiştiricilik uygulaması yapılmaktadır. Ancak sözleşmelerin yazılı kontrat dışında sözlü olarak da yapıp firmalar ile üreticiler arasında çeşitli sorunların yaşandığına sıkça rastlanmaktadır. Son yıllarda ise, özellikle ihracata yönelik kesme çiçek üretiminde, yazılı metne dayanan sözleşmeli yetiştiricilik uygulaması "tarımsal ürünlere yönelik ihracat iadesi yardımları" kapsamında yaygınlaşmaya başlamıştır. Uygulamanın yeni olması ve gerek ihracatçı firmaların gerekse üreticilerin konu hakkında yeterince bilgilendirilmemesi gibi nedenler dolayısıyla araştırma yapılan ihracatçı firmaların sadece %16.9'u üreticilerle yazılı olarak sözleşmeli yetiştiricilik gerçekleştirmiştir.

İhracatçı firmalar, ihracatta iade yardımlarını ihracata verilen bir destek olarak görmektedirler. Ayrıca firmalar, ihracata yönelik üretim yapan üreticilerin de ihracata yönelik devlet yardımlarından yararlandırılmasının; üretimi teşvik edeceği, devamlılığını sağlayacağı ve kaliteli ürün elde edilmesine katkı sağlayacağı düşüncesindedirler.

3.2.2. Üreticiler İle İlgili Bulgular

Görüşme yapılan üreticilerin büyük çoğunluğu, düşük eğitim seviyesine, sınırlı üretim alanına ve düşük gelir grubuna sahiptir. İhracatçı firmalar daha geniş

alanlarda kesme çiçek üretimi yaparken, ihracata yönelik kesme çiçek üretimi yapan üretici işletmelerin ortalama genişlikleri 1,59 dekar’dır. 1 dekar ve altındaki alanda üretim yapan işletmelerin toplam içerisindeki payı %55.9 iken 2 dekar veya buna yakın alanda kesme çiçek üretimi yapan işletmelerin oranı %32.4’tür.

Üretici-ihracatçı firmalar ve üreticiler özellikle plastik seralarda tek türe bağlı kalmamakta ve çeşitli türlerde kesme çiçek üretmektedir. Örneğin firmaların tamamı sprey karanfil üretirken, bunun yanında ayrıca %71.4’ü standart karanfil, %28.6’sı gerbera ve %14.3’ü gypsophila da üretmektedir. Üreticilerin ise %47.1’i sprey ve %33.8’i standart karanfil yetiştirmektedir. Gerbera %45.6’lık payla ihracata yönelik üretimde önemli olan bir diğer kesme çiçek türüdür.

3.2.2.1. Sözleşmeli Üretim ve İhracat İadesi

Eskiden üreticiler ile ihracatçı firmalar arasında yapılan yazılı sözleşmeler ihracatçı firmalarca hazırlanmakta, ancak sözleşme şartlarının son şekli ise firmalara bırakılmaktadır. Nitekim uygulama çok yeni olmakla birlikte yeni uygulama ile bunun önlenmesine çalışılmaktadır. Yapılan araştırmada, ihracatta devlet yardımları kapsamında ihracat iadesi uygulamasından yararlanan üreticilerin dörtte üçünün (%76.5) ihracatçı firmalardan memnun oldukları, %23.5’inin ise ihracatçı firmalar ile sorun yaşadıkları anlaşılmıştır.

Öte yandan sözleşmeli yetiştiricilik kontratından memnun olan üreticilerin oranı da %85.3’üdür. Memnun olmayan üreticilerin tamamı ise; hala yeni uygulamada olmasına karşın kontrat hazırlanırken ihracatçı firmanın daha etkin rol oynadığını ve özellikle fiyat konusunda kendilerinin daha az söz sahibi olduklarını düşünmektedirler. Bununla birlikte bu üreticiler, yapılan kontratla, ürettikleri ürünleri satma güvencesi kazandıklarını ve bu yönüyle de yeni uygulamadan memnun olduklarını ifade etmektedirler. Ayrıca kesme çiçek üreticilerinin yarısı; ihracat iadesi yardımlarının, üretim döneminde kendileri için maddi destek sağladığını ve özellikle üretim esnasında karşılaştıkları

girdi sağlama sorunlarını azalttığını, %48.5’i yapılan bu yardımların üretimde kaliteyi arttıracaklarını ve uygulamanın öncelikli yararları arasında olduğunu düşünmektedirler.

3.2.2.2. Üretici Örgütlenmesi

Kesme çiçek sektöründe, diğer tarımsal faaliyetlerde de olduğu gibi üretici örgütlenmesi zayıftır. Tarım alanında üretici örgütlenmeleri ağırlıklı olarak ürün satışına yönelik olarak kurulmaktadır. Kesme çiçek sektöründe mevcut olan kooperatifler de satış ağırlıklı olarak çalışmaktadırlar. Görüşme yapılan kesme çiçek üreticilerinin %48.5’i kendi faaliyet alanlarına yönelik tarımsal amaçlı kooperatif veya derneklere üye olduklarını belirtmiştir. Ayrıca, kooperatif üyesi olan kesme çiçek üreticilerinin %63.6’sı üye oldukları kooperatif veya derneğin girdi, kredi ve ürün satışı, %21.2’si sadece ürün satışı, %15.2’si ise girdi ve kredi temini hizmetlerinden yararlandıklarını belirtmiştir. Üreticilerin genel yaklaşımı, kooperatif veya derneklerin satış hizmetlerinden yararlanılması yönündedir.

3. Sonuçlar

Kesme çiçek yetiştiriciliği ve ticareti dünyada son yıllarda giderek önem kazanmaya başlamıştır. Faaliyetteki büyüme; gelişmiş ülkelerde sermaye ve teknoloji, gelişmekte olan ülkelerde ise yoğun işgücü kullanımıyla gerçekleştirilmiştir. Dünyada pek çok ülke bu faaliyetle uğraşmasına karşın bunlardan özellikle Hollanda ve Kolombiya gibi sadece birkaç ülke kesme çiçek üretimine ve ticaretine yön vermiştir. Günümüzdeki mevcut durum da bundan farklı değildir.

Türkiye’de kesme çiçek üretimi, öncelikle iç tüketim amaçlı iken 1985 yılından sonra ihracat amaçlı üretime ağırlık verilmiştir. Antalya ili, Türkiye kesme çiçek üretiminde ikinci sırada yer almasına karşın ihracatta ülkenin lokomotifine haline gelmiştir. Antalya ilindeki kesme çiçek üretiminin tamamına yakını ihracat amaçlı olup son yıllarda Türkiye kesme çiçek ihracatının

büyük bölümü Antalya ilinden gerçekleştirilmiştir.

Kesme çiçek yetiştiriciliği ve ticareti, ülke ekonomisine katkı yaratabilecek potansiyelindedir. Ancak bu potansiyelden gereği gibi yararlanabilmek için ülkede yaşanan bazı sorunların çözüme kavuşturulması ve bu amaçla bazı önlemlerin alınması gerekmektedir. Bunlardan başlıcaları şu şekilde sıralanabilir:

◆ Üreticiler arasında örgütlenme düzeyi yetersizdir. Nitekim araştırma kapsamında yer alan üreticilerin de ancak yarısına yakını tarımsal amaçlı kooperatiflere kayıtlıdır. Bu sorunun giderilebilmesi için; üreticilerin, örgütlenme konusunda bilinçlendirilmesi, öte yandan, bu alanda faaliyet gösteren kooperatiflerin de pazarlama faaliyetlerine daha aktif katılımı sağlanmalıdır.

◆ Türkiye, kesme çiçek üretim ve ticaretinde diğer rakip ülkelere karşı bazı dezavantajlara sahiptir. Bunların başında üretim maliyeti ve nakliye masraflarının yüksekliği gelmektedir. Bu sorunların giderilebilmesi için; maliyet azaltıcı çeşitli teşvik önlemleri söz konusu olabilir.

◆ İhracatçı firmaların, birbirleriyle ve üreticilerle olan bilgi akışı konusunda tam bir uyum içerisinde olmaları son derece önemlidir. İhracatta, belirlenen hedeflere ulaşmak; ancak hedef ve rakip pazarların sürekli olarak, zamanında ve doğru bir şekilde izlenmesi ve sağlanan doğru bilgilerin de ilgili kesimlere süratle ulaştırılması ile olasıdır. Kısaca, sağlıklı bir iletişim, başarılı bir ihracatın en önemli altyapısıdır. Bu yöndeki noksanlıkların zaman geçirmeden tamamlanmasında büyük yarar vardır.

◆ İhracata yönelik kesme çiçek üretiminde acilen tür çeşitliliğine gidilmelidir. Sadece tek bir türe dayalı olarak yapılan ihracat, önümüzdeki yıllar için, pazar payının kaybedilmesi veya pazardaki mevcut payın korunabilmesi gibi konularda bazı riskler taşımaktadır. Bu durum, sektörün gelişmesine yardımcı olamayacağı gibi uzun dönemde dış pazarlardaki rekabet şansını da azaltabilecektir. Nitekim 2004 yılında Türkiye kesme çiçek ihracatının %91.6'sını karanfil oluşturmaktadır. Karanfilede yaşanacak olası bir olumsuzluk, ülkenin

ihracat olanağını da olumsuz etkileyebilecek boyuttur. Dolayısıyla geline noktada, mevcut tür üstünlüğü korunarak, riski azaltma adına, çeşitlemeye gidilmesinin daha yararlı olacağı düşünülmektedir.

◆ Ürünün üretim aşamasından son tüketiciye ulaşmaya kadarki süreçte, pazarlama hizmetlerinde yer alan personelin bilgi sahibi ve eğitilmiş kişilerden oluşması gerekmektedir. Ancak bu alanda yetersizliklerin olduğu bilinmektedir. Mevcut yapıya göre, ihracatçı firmaların büyük çoğunluğu dış satım bağlantılarında çoğunlukla yurtdışı temsilciliklerinden veya kendi bünyesinde çalışan pazarlamacılar tarafından yararlanmaktadırlar. Diğer yandan, Antalya İhracatçı Birlikleri aracılığıyla ihracat bağlantısı gerçekleştirme oranı ise sadece %18.4'tür. Sektörün gelişmesi için bu alandaki boşluğun hızla doldurulması gereklidir. Bu amaçla, ilgili kanallarda görev alabilecek yeterli düzeyde eğitilmiş bireylerin yetiştirilmesine özen gösterilmelidir.

◆ Dünya kesme çiçek ticaretinde en fazla söz sahibi olan ülke Hollanda'dır. Hollanda'nın bu konuma ulaşmasında, kooperatiflerin önemli payı bulunmaktadır. Kooperatifler de, ürünlerini kendilerine ait mezarlar aracılığıyla pazarlama hizmetlerini (paketleme, ambalajlama, tasnif, sınıflandırma vb.) yürütmektedirler. Türkiye'de ise bu tür hizmetleri gerçekleştiren organizasyonlar konusunda istenilen düzeye gelindiği söylenemez. Bu nedenle, Hollanda örneği dikkate alınarak, ülkede kooperatifçilik ve mezar geliştirme konusu üzerinde önemle durulmalıdır.

◆ Kesme çiçek ihracatını arttırmak için; pazar potansiyeli genişleme eğiliminde olan (eski doğu bloğu ülkeleri) ve/veya kişi başına tüketimi fazla olan (İsviçre, Finlandiya, Norveç vb.) ülkeleri kapsayan pazar araştırmalarına önem verilmelidir. Hedef pazar yelpazesi geniş tutulmalı ve yeni pazar arayışları ihmal edilmemelidir. Bu amaçla gerekirse özel amaçlı politikalar oluşturulmalıdır.

◆ AB, Türkiye kesme çiçek ihracatı için önemli bir hedef pazar olma konumunu hala sürdürmektedir. AB'nde kesme çiçek üretim ve ticareti, Süs Bitkileri Ortak Piyasa Düzenlemesi kapsamında yürütülmekte, AB

dışında yer alan ülkelerle yapılacak ticaret ise bu düzenlemeye bağlı olarak sürdürülmektedir. Bu nedenle, AB’deki kesme çiçek konulu piyasa düzenlemelerinin ve buna bağlı diğer ilgili yasal düzenlemelerin yakından izlenerek ülke ticaretine yön verilmesi gereklidir.

◆ Kesme çiçek ihracatına verilen teşviklerin, eskiden olduğu gibi sadece ihracatçı firmalarla sınırlı kalmayıp 2001 yılında başlanan yeni uygulama kapsamında aynı zamanda üreticilere de verilmesi yönündeki uygulama araştırma sonuçlarına göre oldukça yararlı bulunmuştur. Çünkü bu uygulama ile; üretici ve ihracatçıların yakından izlenmesi, gerekli kayıtların sağlıklı tutulması, teşviklerin gerçek üretici ve ihracatçıya verilmesi, sözleşmelerin AİB kontrolünde olması nedeniyle üreticilerin haklarının daha iyi korunabilmesi diğer yandan ihracatçı firmaların da yeterli miktarda, gereken zamanda ve uygun kalitede ürün bulabilmeleri gibi yararlılıklar elde edilmiştir. Belirtilen nedenlerle, yeni uygulamanın, daha işlevsel hale getirilerek sürdürülmesinde yarar görülmektedir.

Kaynaklar

- AİB, 1999. Antalya İhracatçıları Birliği Web Adresi. <http://www.aib.org.tr>.
- AİB, 2003. Antalya İhracatçıları Birliği Web Adresi. <http://www.aib.org.tr>.
- AİB, 2005. Antalya İhracatçıları Birliği Web Adresi. <http://www.aib.org.tr>.
- Anonim, 2000-a. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Antalya Tarım İl Müdürlüğü 2000 Yılı Çalışma Raporu, Antalya.
- Anonim, 2000-b. Exporting Cut Flowers and Foliage, EU Market Survey, CBI Profound, June, Holland.
- Anonim, 2003-a. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Antalya Tarım İl Müdürlüğü Kayıtları, Antalya.
- Barrett, J. and Neil, T.A., 1991. Floricultural Production Data Florida Ornamental Growers Association Inc. Newsletter July-August Vol.14, Nr.4, USA.
- Brumfield, R., Özkan, B., Karagüzel, O., 1998. Contract Growing For The Export Oriented Cut Flower Industry In Turkey. *Hortscience Vol.33* (3):530.
- Candemir, M. 1998. Kesme Çiçek İhracat Sorunları ve Çözüm Önerileri. İzmir Ticaret Odası Yayınları Yayın No: 43, İzmir.
- Ceylan, C. 1998. Sözleşmeli Tarımda Yayım Eğitimi ve Çiftçi Katılımı. Türkiye Ziraat Odaları Yayınları, Ankara.

- DPT, 1996. Kesme Çiçekler Raporu (Süs Bitkileri Grubu). Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Yayın No. DPT 2464- ÖİK:515, Ankara.
- DPT, 2000. Bitkisel Üretim Özel İhtisas Komisyonu, Süs Bitkileri Alt Komisyonu Kesme Çiçekler Raporu. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, ÖİK: 653, Ankara.
- Groot, S.P., 1998. Floriculture Worldwide Trade and Consumption Patterns, World Conference on Horti Research, 17-22 June 1998, Roma.
- Gürsan, K. ve Erkal, S., 1998. Dünyada ve Türkiye’de Süs Bitkileri Üretim ve Ticaretindeki Gelişmeler. I. Ulusal Süs Bitkileri Kongresi, 6-9 Ekim, Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, Yalova.
- İGEME, 2003. Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi Web Adresi. <http://www.igeme.org.tr>.
- İTO, 2001. I. Kesme Çiçekçilik Sempozyumu, İzmir Ticaret Odası Yayınları Yayın No: 101, Mayıs, İzmir.
- Korut, A., 1990. Türkiye’de Kesme Çiçek Yetiştiriciliğinde Sorunlar ve Öneriler. Türkiye Ziraat Mühendisliği 3. Teknik Kongresi, Ankara.
- Özkan, B. ve Karagüzel, O., 1997. Antalya’da Kesme Çiçek Üretiminin Mevcut Durumu. *Derim Dergisi*, 14 (2): 50-61 ss. Antalya.
- Özkan, B. ve Karagüzel, O., 1999. Türkiye’de Dışarıya Yönelik Kesme Çiçek Üretimi ve Sorunları. *Hasad Dergisi*, 14(164): 20-23 ss. Antalya.
- Pertwee, J., 1998. The International Floriculture Quarterly Report March 1998. Volume: 6, Number: 4.
- RG, 1995. 26 Ocak 2001 Gün ve 242999 Sayılı Resmî Gazete, Ankara.
- RG, 2005. 15 Mart 2005 Gün ve 25756 Sayılı Resmî Gazete, Ankara.
- Sayın, C., Ozkan, B., Karaguzel, O., Taşcıoğlu, Y., 2002. Production, Marketing Of Cut Flowers And Policies Pursued In Turkey, Journal Of Agricultural Research, Tanta University, Special Issue Vol: 28 (3/11): 1020-1031. Egypt.
- Sayın, C. 2003. Tarım Ürün Dış Ticaret Politikaları Yüksek Lisans Ders Notları. (Yayınlanmamış), Antalya.
- Sayın, B. ve Sayın, C., 2004. Türkiye Süs Bitkileri Üretim ve Pazarlama Yapısının Avrupa Birliği’ne Uyumu Açısından Değerlendirilmesi. Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi, 16-18 Eylül, Tokat.
- Taşcıoğlu, Y., 2003. Antalya İlinde İhracata Yönelik Kesme Çiçek Üretimi ve İhracat Yapısının İncelenmesi. Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Türkay, C., 2000. Kesme Çiçek Dış Pazar Araştırması. Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı Tarım Dairesi Yayınları, Ankara.
- Yurdakul, O., 1989. Tarımsal Pazarlamaya Giriş. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Kitabı No:9, Adana.